

Соколёнок

5/2026

сентябрь – октябрь

Пазы

КЪЮБ ВАЗЛИК САБАН БИЦИДАРИЗ АДАБГЪУРАЙИ ДАГЪУСТАН РЕСПУБЛИКАЙИН ЖУРНАЛ

«Лизи къарнийирин йигъарин»

40 йис ву

Шюшеханум Керимова

МЕКТЕБДИКАН ФИКРАР

– Цци шулайиз йирхъуд йис,
Чвну гъягъюрза мектебдиз.
Гъярфарра гъудургъунза,
Уччу шиклар зигурза.

Узуна йиз дуст Аслан
Саб партайихъ деъдича.
Физкультураин дарснаъ
Футболра апи́дича.

Мялимарихъ хъпехъурча,
Хъубаризра урхурча, –
Клури деъну а Гъафар,
Текрар апи́ури гъярфар...

Халкьдин тафнан гавагьирар

Паша – Гагай

Гъахьну-гъахьундар Паша-гагай кӀуру сар къаби кас. Рякъюъди гъярайир бизар духьну, эргвал йивбан бадали, думу саб гъарикк деу. Йигъ маниб вуйи. Гъаригъ ялгъузди саб чру клаж гъайи. Паша-гагайи, амкӀун духьнайири, гъарин клакӀнаъ айи клажуз гъапну:

– Я клаж, клаж, чру клаж,
СацӀиб исина гъабча,
Узуз сирин апӀинава!
– Увуз сирин гъаз апӀуру?
Гъипразу мани микӀлу.
Жакъвси азад вуза зу,
УкӀу завариъ тӀибхру.
Исинаси гъафиган,
Гашун цӀигъру иплӀузу.
– Я цӀигъ, я цӀигъ, гашун цӀигъ!
ИплӀинава гъагъму клаж!
– Гъаз иплӀуру? ИплӀдарза!
МичӀли штар ухъури,
МурцӀун уклар итӀури,
Айиб вуза лап шадди.
– Я жанавар, жанавар!
ХъебгӀну биса яман цӀигъ,
ИплӀин увуз думу цӀигъ!

– Усал цигъ гъаз иплуру,
 Ахю рижвар хъайи
 Чагъу якъар диритиди?
 Марччлихънархъан гучлурзуз,
 Хюрчабнархъан гучлурзуз,
 Дурари инсаф апдарзуз,
 Хуйириз ккипру зу члябгюз.
 – Я марччлихънар, марччлихънар!
 Терг аплинай жанаврар!
 Хъаъну хуйирин лижар,
 Гъитайчва чляргюз дурар.
 – Учү жанаврар гъаз йиклурү?
 Марцци чру дагълариъ
 Чарвйирин лиж деебтну,
 Кысахъ, чюнгор йивури,
 Деиш, харжи шулинхъа?
 – Я кюл, я кюл, цамцам кюл!
 Ижми сппар айи кюл!
 Марччлихънин чюнгрин симар,
 Кцахури учлру сппар,

Ухди дуфну, улдут!а!

– Пагъ, ижми чюнгрин симар

Йиз къацлухъди уркайиз,

Ич ахъю бабан хифар,

Танхлиъ ахъну айидар

Итлуз гизаф аьшкъ а йиз.

Эгер гъитуйиш гатди,

Гъахуйза йиз урхъазди.

– Я гату, жан гату!

Хулан беркет уьбхру гату!

Цламцлам къюл ву бисава,

Дидиз тюмбюгъ тувава.

– Цламцлам къюлар дисайиз,

Гъюдли йишвахъ дабхъарза,

Хур-р аплури, абхарза.

Ахъю баб гъафил хъиган,

Дугъан афрар итларза.

– Я ахъю баб, ахъю баб!

Увуз аьмлар аплури,

Гатди афрар итлура!

Ахъю баб, хъял кубчлвну,
хъергу гатдихъ, гату – къюлахъ,
къюл, жабгъури, гъубшну марчч-
лихънин чюнгрин симар
улдутлуз, марччлихъан хъергру
жанаврихъ, жанавар – цигъ-
рахъ, цигъра, клаж иплбан
бадали, гъюбчлвру гъаригъ.
Клаж, клуруш, кутлубччвну
кюликан, илбицури, Паша-
гагайиз серин аплури гъубзру.

«Тпаздин» тавханайиъ

ЖАКУЛ

Бийке

Къулунчакова

(Давам, эвел гъубшу номериъ)

Ич бицивалин уьмур гизаф шадуб вуйи. Узура, Аминатра Беризат гизаф албагу дустар вуйча. Беризатдин гъятдиъ айи умбрарин кланакк учу тамашйир аплру хал тикмиш дапнайча. Душваъ иплруб аплру гъазанар, чай убхру астакнар айи. Хураг иплруган кипру суфра узу ич хул'ан гъабхунза. Хал марцц аплуз лазим шлу мургул Аминатди гъабхи. Учу жаквлар ктаъбиин машгъул вуйча. Дурарин клул, ликар ва хилар гваклиндар аплуйча. Жандак клуруш, йирси дубхънайи дасмликан аплуйча. Жаквлариин палтар алахьиган, дурар лап утканди рякъюйчуз. Жаквларихъди тамашйир аплбакан ацлиган, учу гъулан къял'ан гъябгъюрайи нирихъна душну, жанар дижикину, рягъятвал ктабгъуйча. Хъадан мани ригъди ич къяши духънайи кушар ухди ерццуйи. Нирихъ хъайи багъдиъ тамашйир аплури къаназ машгъул духъну гъузуйча. Хъад гъабшиган, удучлвнайи уткан кюкйириин ппазипендйир дусуйи. Учу дурариз, гъайран духъну, лигури шуйча.

Сад йигъан Аминат учухъна тамашйир аплуз гъафундайи.

– Белки думу кетерццнашул, гъач дугъ'ин улуркъуз гъягъюрхъа, – гъапи Беризатди.

Учу Аминатдин дадайиз салам тувну, ихтияр гъадабгъну, хулазди гъушча. Фу лигурва, Аминат сагъди айи, дугъан

хилариин сар бицли риш алийи. Учу му ляхнийн мюгьтал гъашича.

– Вагь, му бицли хялижв наънан дуфнайир ву? – гъапи мюгьтал духьнайи Беризатди, – Уву кетерццнайклан клури, учу гизаф дердер зигурайча, хъа уву, дуфнайи хялижврихъди тамашйир аплури, машгул вуваки, Аминат.

– Гъачай дусай, – дупну, учуз Аминатди дивандиин йишв улупнийи.

Учу багахъна гъафича, бици хялижв шураз дикъатниинди лигуз хъюгъча.

– Вагь, му хялижв лап аъжайибур вуки, дугъан ликар ва хилар ихъдарстар гъаз дар? – гъапиза узу, мюгьтал духьну.

– Думу жакул ву, бицли риш дар! – клури, Аминат, гъягъйир йивури, аълхъюз хъюгъю, – Жакул адашди шагъриан дубхнайиб ву.

– Диди «ма-ма» клуру сесерра аплура, – гъапи Аминатдин бицли чуччу.

Учуз ич бицли уъмриъ мициб аьламатнан жакул зат гъябкъюб дайчуз. Ич гвакликанра парчдикан дапнайи жаквлартлан думу гизаф уткануб вуйи. Жаквлиин гизаф шад гъашича.

– Дидин кушар ихъ мялим Машайинси раши кушар ву, уларра дугъандарси жангардар ву, – гъапиза узу.

– Ав, думу ихъ мялим Машайиз ухшар айиб ву, – гъапи Аминатди, жаквлин клуллан хил алдатури.

Ич дадйири гъаплу бирмишар бегъем дапну, узона Беризат, жаргъури, Аминатдин жаквлихъди тамашйир аплуз гъягъюйча. Аминатдин бицли чуччуз учу дуфну ккунда-йи, учу жаквлихъди тамашйир аплруган, думу, жакул чяхъна ча, клури, ишуз хъюгъюйи ва чпин дадайихъна учлан аьрзйир аплуз гъягъюйи. Аминатди дугъаз футначи клуйи. Учу гъар йигъан жаквлихъди тамашйир аплуз гъягъюйча. Учухъна жакул тамашйир аплуз тувбан бадали, узона Беризатди дурарин хулан ляхнарра аплуйча: булагъдилан шид хуйча, гъяат марцц аплуйча, шинтаъ айи Аминатдин бицли гъардаш ахуз ккауйча. Учу кюмекар аплурашра, Аминатдин дада Тансылув зат уч'ин рази дайи.

– Учву фукъан гъюрчва! Ичв хуларий аплру ляхин адарин учвуз? Ичв дадйириз учву хулаъ адруб рябкъюрадарин? – клуйи дугъу, гъар учу гъяркъиган.

Му гафари учуз гизаф дерд туврашра, учу, жакул бадали, члалкъан дарклури гъузуйча. Сад йигъан учу Аминатдиз жакул учухъна йишвазди ча клури тлалаб гъаплча. Узунa Беризат гъуншйир вуйча. Аминатди учухъна жакул, дадайихъан жиниди, тувнийи.

– Тансылувдиз учвухъна жакул йишвазди тувнайиб аьгъяйин? – гьерху йиз дадаи, жакул гъябкъиган, – Аминатдиз дадайихъан ужудар люкънар рукъиди.

– Ваъ, Аминатди дадаииз му ляхникан хабар тувнадар, – гъапиза узу, – Дугъаз йишвну жакул адруб аьгъю шулдар, хъа гвачни ухди учу жакул Аминатдихъна тувдича.

Думу йишвну учу ккуникъан жаквлихъди тамашйир гъаплча. Амма му ляхникан Аминатдин чуччуз хабар гъабшиган, дугъу дадаииз хабар тувнийи.

Гвачни узунa Беризатди жакул Аминатдихъна гъубхунча. Тансылув учуз ккилигури гъяятдиъ дийигънайи. Дугъан гъвалахъ хъайи Аминат гизаф пашманди вуйи.

– Дургун духъну гъарахай йиз хул'ан, жакул йиз шубариз гъадабгънайиб ву, ичв адашдина дадаи учвузра гъадабгъри. Сарун йиз хулаъ ичв лик дарибшри, – дупну, думу хулазди гъушу.

Аминат ишури, дуфну ич хабарий архъу.

– Жакул адруб аьгъю гъабшиган, дадаи узуз люкънар гъаплну, – клури, Аминат хъана писди ишуз хъюгъю. Дугъахъди учура ишуз хъюгъча.

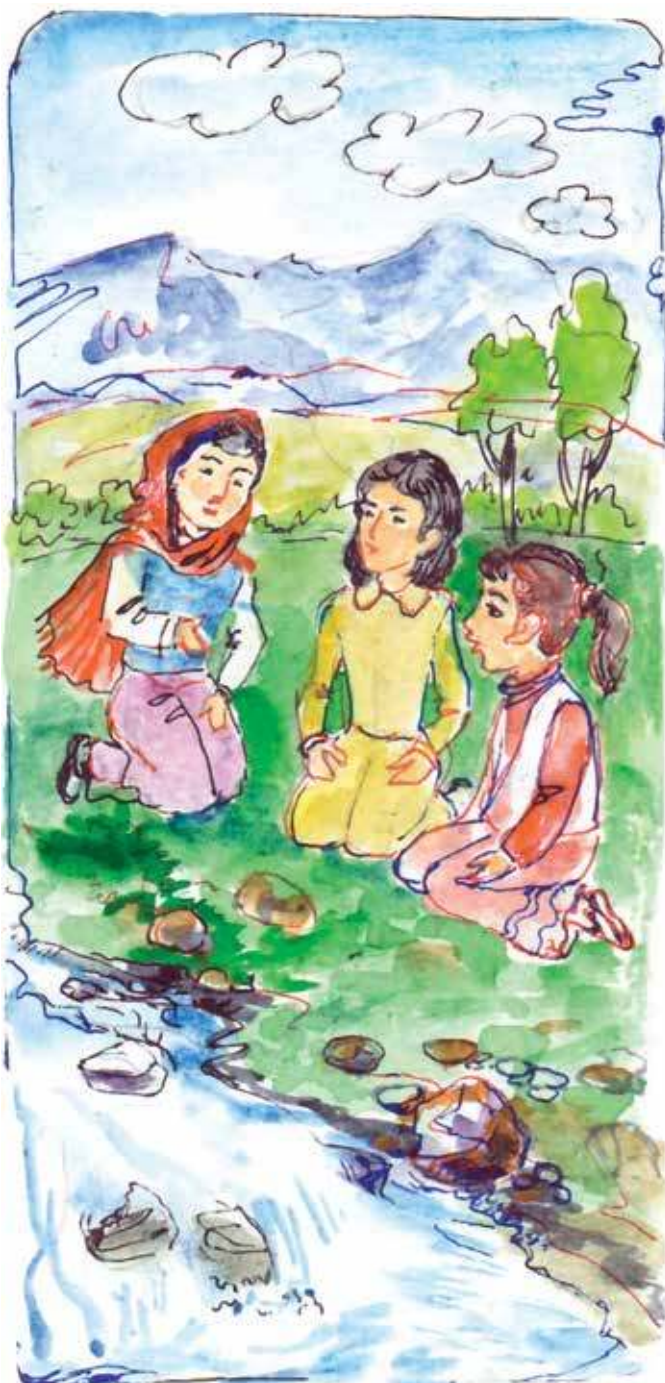
– Дадаи жакул, узхъан тадабгъну, чуччуз тувну. Сарун ухъхъан тамашйир аплуз шулдар, – гъапи Аминатди пашманди.

– Ухъу вари сатлиди гъузурхъа, жакул бицидариз гъубзри. Гъи-закур мектебдиз

гъяру вухт дубхънайихъ. Ухъуз жара машгъулатар шулу, – гъапи Беризатди.

Дерд дубхънайи учу шубридра нирихъна гъушча. Дерд яваш гъабшиган, тамашйир даплну, хулариз гъушча.

Дидхъан мина хайлин вахт гъубшну. Узуз йиз хизан азуз, йиз веледариз гъар жюрейин уюнжагъар а. Амма тукандиъ лизи кушар али, жангар улар айи жаквлар гъяркъиган, йиз юкв гъарган гъелек шулийиз. Йиз фагъмиз ич шубур дустрaн жакул Маша гъюруйиз.

Алишер Навои

Таъбонан

ГЪЯКЪНООН ТЯРИФ

(«Ургудар завар» кӀуру поэмаин
сифте кӀул)

Лап ухди, уьмур хъайиз башламиш,
Жилиин мегъел хъайиз яшайиш,

Гъюз имбу уьмрин марцци вуй дафтар
Худайи кабцӀну, дизигну шиклар.

Асикк капӀну чав шикил ихъ жилин,
Ургудар завар алаъну зиин.

Дурарикан саб, ранг укӀу дапӀну,
Ихъ кӀул'ин дугъу ерлешмиш гъапӀну.

Гъадмуган гъарсаб гъапӀну яратмиш,
Гъарсаб жанлу шейъ гъабхъну тюрелмиш.

Гъадмуган сифте арайиз гъюр гаф,
Инсандиз думу гизаф шулу сарф.

Гъамци, алапӀну жан ихъ мелзнииин,
Аьмалназ гъюру чӀал инсанарин.

Хъа тяриф апӀбан бадали гафнан,
Гъамци жикъиди пуб шулу чӀааьн:

Яратмиш дапӀна вартӀан сифте гаф,
Думу къадим ву гъарсабтӀан гизаф.

Думу ву уьмрин гъам таж, гъам асул,
Думу ву уьмрин аьхир, гъамсан кӀул.

Фуж ву дарапӀрур гъайран гафну жан,
Думу ибариз гъеебхъиган чан!

Зимэраз гафнан сир гъабхънийиш ачухъ,
Диди чан къувват улупурийи, хъугъ.

Гъаз тафавутлу ву мална инсан?
Ухъуз ачухъ ву гъадму сир гафнан.

Гафнахъди шилхъан аплуз шул гъюжат?
Дидихъ зяиф ву мержандин гъяйбат.

Гафнаъ ухъуз а жусуси хуш'вал,
Улиз рябкъруб дар дидин гюзелвал.

Дидин палат лап гюзелуб вушра,
Гъизил-варакънаъ думу шулушра.

Туврашра диди гюзел нур члатан,
Вушра фукъан лап учв уччвуб зильлан.

Дидин гюзелвал ивну а айитІ,
Дидиз клур фикир. Магъа шараит.

Гюзелуб вушра фикир швнуб-саб гъат,
Думу рябкъюрдар, алдарди палат.

Гафарин мукъаъ дабгна чаз къефес,
Ва читиндитІан алириз нефес

Агъю шулдар му фикрин там мяна:
Думу гафарин мукъаъ гъитибкІна.

Нагагъ сар касди, абхънайири ад,
Гъаплишра фикир чан мукъ'ан азад,

Му касди дид'ин ккун чарч илипну,
Дид'ин гафарин палат алабхъну.

Гаф айитІ дустагъ вуди имбукъан,
Саб хайир тувуз шулдар фикрихъан.

Хъа хъабхыган чыхъ харана атлас,
Фикри аплуру гъайран гъарсар кас.

Бедендиъ айи кьефес дипну чан,
Лик аддабгъну, хъа дидин гурзлилан,

Дюдниан тина удубчлвган, аьхир,
Инсандин клвахъна гъурубкыган фикир,

Дидин гюзелвал аьгъю дубхъну чаз,
Гъайран шул инсан, тясир даплну клваз.

Клван багълариъ а гафарин гъарар,
Дурариин ал ширин йимишар.

Инсандин жандиз пуз шулу саб багъ,
Инсандин члалназ – рабгру жакъв парлагъ.

Терг гъабши вахтна му гаф-сюгъюрчи,
Рабгру жакъв гъубзур адарди мяъли.

Эй аллагъ, лиг му яв багъдиз кюкдин,
Бюлбюл даплнава члалнакан, якъин.

Уву ич члалнан аплин гъач гъайиф –
Бюлбюл дудрубгри, дубгъну тлурфан, йиф!

Амма ашукърин ушвниъ айи гаф
Лайикълу гаф ву му рягъмиз гизаф.

Диди фикрарин нур тувру багъдиз –
Багъдиз клажар тув, мяъли – ашукъриз.

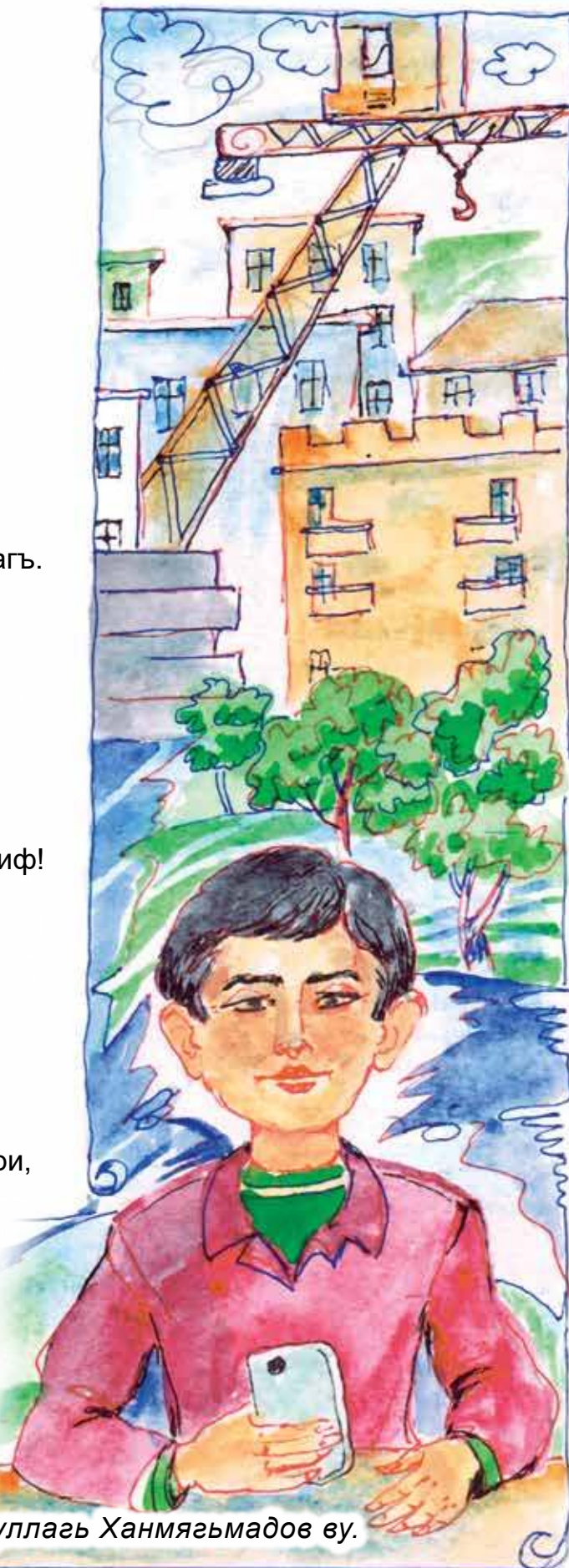
Гафарин багъдиъ гъит хуш сес абхъри,
Гъит рабгру жакъвлин хуш нефес абхъри,

Гъит му ашукърин мяълийи саб гъат
Юклвар гъевеслу аплри ва хушбахт.

Багъдиъ къадарсуз кудучлври кюкйир,
Яваш даришри ничхрарин нагъмйир.

Гъит ишри багъдиъ нази-ниъмат бул,
Ашукърин мяъли – халкъариз къабул!

Табасаран члалназ илтлбклур Бейдуллагъ Ханмягъмадов ву.

Цийи китабарин жергейиъ

Расмия Къягъриманова

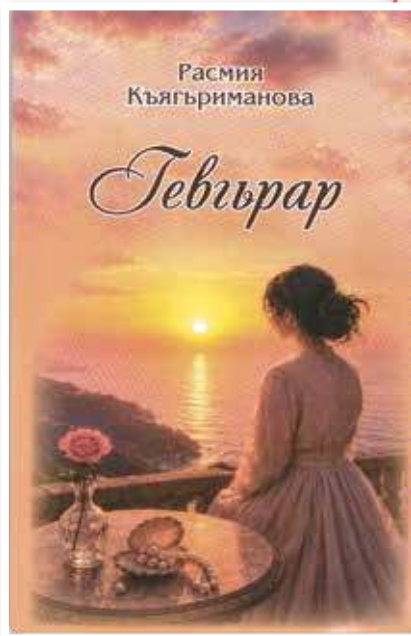
Къаламна клаж

Мучлу йишвандин мучлушнаъ
Къаламна клаж вуйиз дустар.
Вари аьлам, айи йиз кIваъ,
ДураризтIан дариз ашкар.

БикIурза сир лазим къайда,
Хъана чIябгъюз шулза мажбур.
Дустарикан адар файда,
Наънан вуяв, йиз клаж, сабур?

Гъа баладар, аплина аьгъ.
Йиз цIарарин вува агъа.
Къалам, бикIуз мапIана къан,
Гъюн бициб ву – гъагъар ахю.

Мучлу йишвандин мучлушнаъ
Къаламна клаж вуйиз дустар.
Вари аьлам дубшна нивкIуз,
Узухъди хъа анжагъ дуар.

ЧВУЛ

Гъатху духънай гъарар-чюллер,
Гъизилинси рякъюразуз.
Ахъри айи чвлин клажарин
Назук чюнгюр ибахъ хъайиз.

Гъаригъ гъизил, жил'ин гъизил,
Пагъ, табиаът, дарна уткан!
Гъи йиз к'вахъна жикъи манзил
Гъибихъунвуз, чвул, баркаван!

УЪМРИН ЖИЛГЪА

Пагъ, йиз уъмрин ккуру жилгъа,
Фукъан читинуб дарнахъа!
Къисматнахъан гъергуз шуйиш,
Дидхъан узу гъергдайинхъа?

Йиз уъмрин диб гъапиш ачмиш,
Къюб дагъ вуйиз ва къюб жилгъа.
Дагълариъ нир шула ачмиш,
Гъахура диди чан гъагъар.

Сабпи жилгъа вуйиз дада,
Уъмриъ вартан багъа инсан.
Къюбпи жилгъа вуйиз далда –
Аьзиз чйирна гъардаш масан.

Къюб жилгъайиъ дийигъназа,
Къюбиб сабси багъа вузуз.
Уъмри сануб кадабгъ к'лур,
Гъапируш духъну аза аьжуз.

Дагъ ва жилгъа вуйиз къисмат,
Дурарихъан гъергуз шулдар.
Уч дап'ну йиз вари къувват,
Иливурза къял'ин гъагъар.

Иисе фиткан ибарат ву?

Сад йисаъ йицликъуб ваз а. Гьарсаб вазлиз чан ччвур а. Ихъ ата-бабйири вазар йисан вахтарихъди аьлакьалу аплури гьахъну.

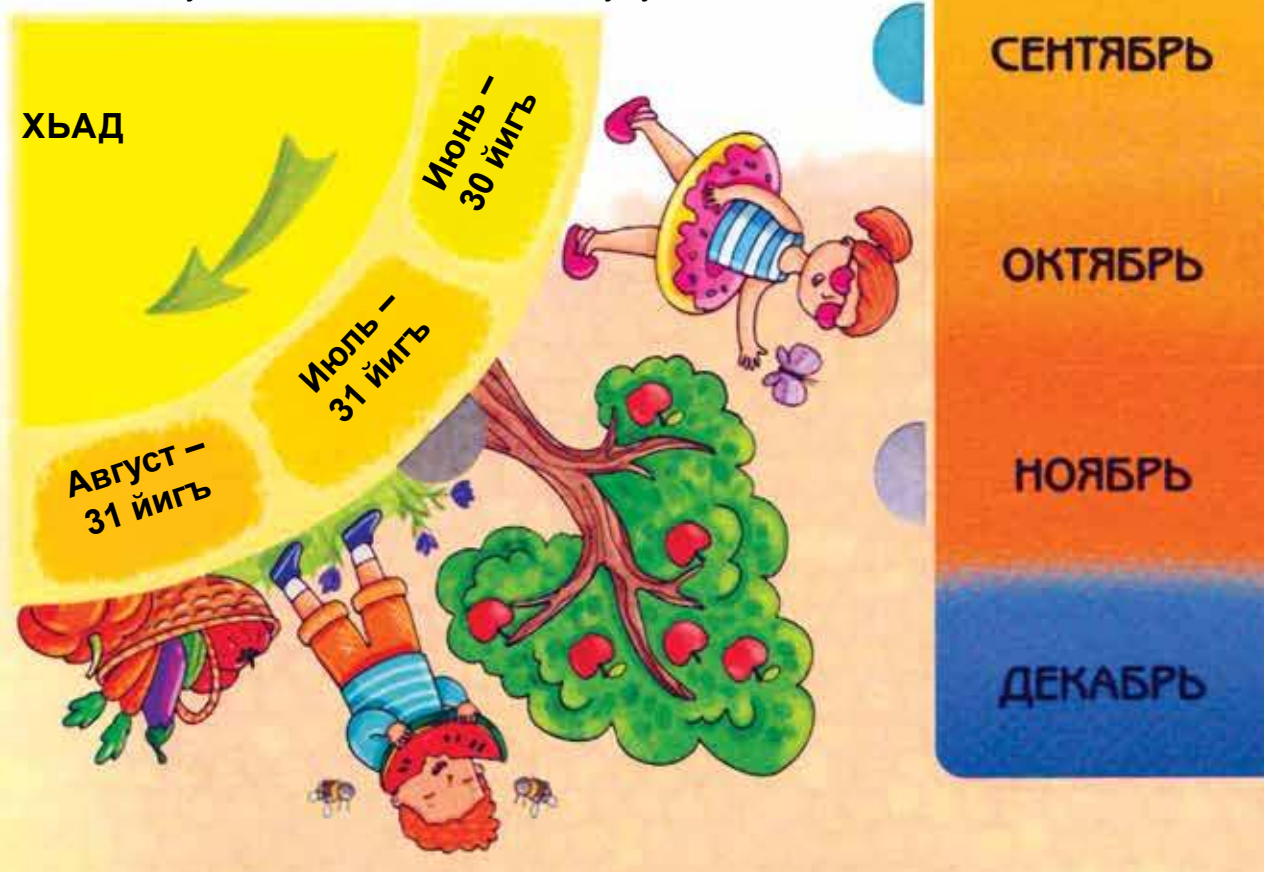

Йисан юкьуб вахт, саб сабдин кьяляхъди, улуркьуру. Дурарихъан сабдихъан тмунуб дигиш аплуз шулайиб дар, саб вахтнан ерина жараб улубкъдар. Гьабгъу кьюрдун кьяляхъ мани хьадукар гьюра, хьадукар кьяляхъди — гьызгьин хьад, хьад ккудубкган — мублагъ чвул.

Йисан гъарсаб вахтназ шубуб ваз дахил шула. Гъарсаб вазлиъ айи йигъарин къадар сабсиб дар – 30-31 йигъ. Анжагъ саб февраль вазлиъ 28 ва, юкъуд йисак сабан, 29 йигъ шулу.

Мурадхан Амирханов

Бици Аьлдин зарифотар

Дада, хулаъ Аьлина бицину чве гьитну, ракнарихъан члатанди цлур-ра хьитлибгъну, мурсул гьюдохюз исскалатдиз гьушнийи.

Дадаи гьюз кьан аплурайиган, дураар, думу гьюраш лигуз, унчлвигъ гьяхъю. Фици-вуш ихтиятсуз гьаши бицину чве унчлвгъан ахъру ва унчлвикк ккайи шид айи батлизди ахъру.

Аьли аплу-дараплубдихъ аьжюз шулу, – дугъу чан чвуччвуз дих аплуру.

– Я масан, я Вели!

– Гьай, – сес гьабши асккан.

– Гьаклунву? – гьерхру Аьлди дугъхъан.

– Ваъ, – жаваб туву Велди.

– Иццру гьаплунвуз?

– Ав, байкла, ккебехъ сарун, – хъял кади жаваб туву Велди.

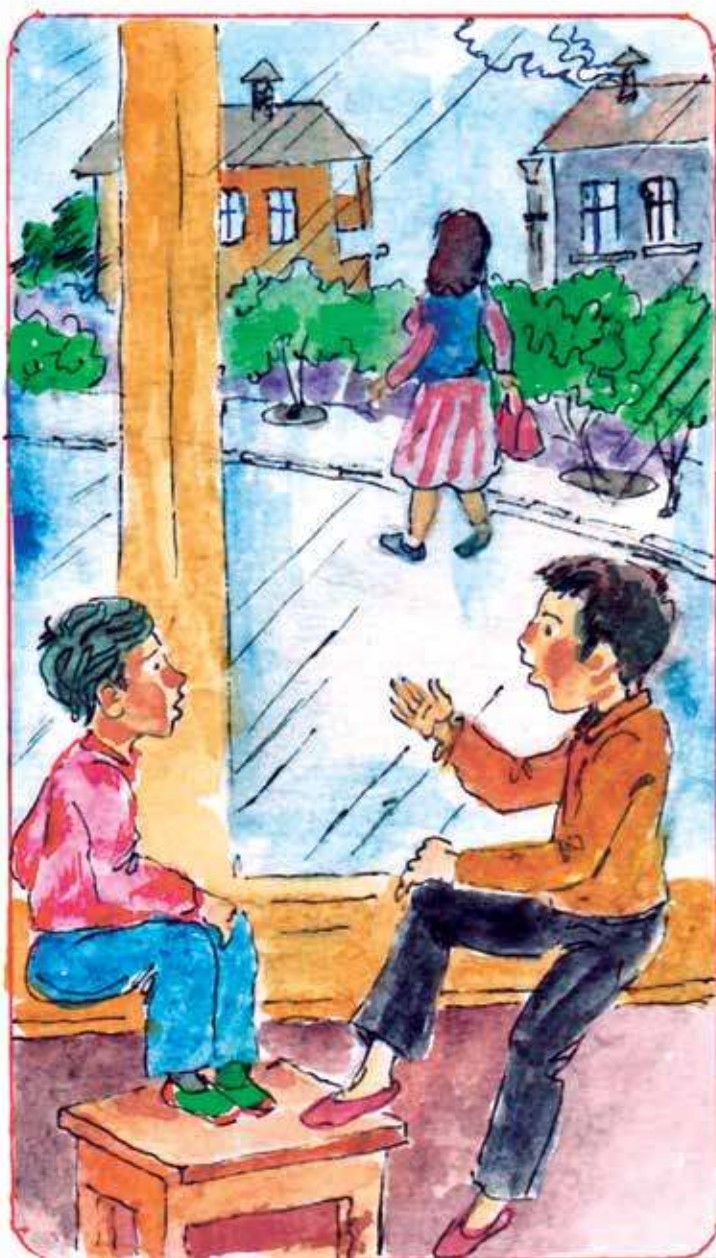
– Дици вуш, ихъ дада гьайиз ихъ хулаз тяди, хъуркъ, – гьайгъусузди гьапи Аьлди.

* * *

Аьлигъяриз мурдалди хъебгру пис ху айи. Думу кми-кмиди гьудуб-тлур шлуган, абайи думу ижми зунжрихъди дибтлу. Аьлигъярин гьаят ягъли цал илтибкнайибра вуйи. Минди-тинди гьагърударихъ хъебгруган, ху думу цал'инара ебгуйи ва гьадушвлин хъебгуйи. Саб ражну йишвну гьамциб дюшюшнаъ ху цалин члатан паттазди абхъну, цалик кебхну гьубзу. Саб терефнаанра кюмек дарши ху йибклуру. Гьвачни гьаятдиз удучлву абайизна Аьлдиз ху рябкъдар. Зунжур цаллантина

дубшнайи. Тяди душну, члатанди лигу-руш, – ху ккебхнайи...

Аьлди гьапи: «Дердер маплан, аба, ихъ ху мициб хуйин уьмур ккундарзуз клури ккебхуб ву».

* * *

Аба гъятдиъ чав чакди улхури, миндинди лицураи. Абайин фу дудубгнайклан клури, фикир гъаплу Аъли, дугъаз багахъ гъахъи:

– Аба, папрусин къаті абгурана? – гъерху дугъу.

– Ваъ, – хъял кадиси гъапи абайи, – Папрусин дерднаъ айин узу гъамусяаъ, даршсан адру уклан. Малар гашу йихура.

Аълди, сифте чпин ккудубклураи уклахъинди, хъасин абайихъинди дилигну, гъапи:

– Гучі маплан, аба, укл ухъуз хъирибгънура гъубзди».

– Фици? – мюгътал шулу аба.

– Ихъ укл ккудубклурайиб дябкъну, гъацлар шадну йихиди, хъа гъадарин уклра ухъуз ккабхъди, – гъапи, саб аълхъюбра ктарди, Аълди.

Аба дугъахъинди дилигну, клул тлубччури, гъааълхъю.

* * *

Аъли саб ражари, ахъю инклар аплури, ишураи. Дугъаз я бабан уччвудар гафар, я дадайин зарбар ерхъурадайи. Гъаму арайиъ Аълдин аба дуфну хъуркъру.

– Аъли, увуз фу гъабхъну, гъаз ишурава? Гъач абайихъна, йиз бай, – клури, абайиз думу ккаарцуз ккун гъабхъи.

Амма Аълди жаваб тувдар.

– Аъли, я Аъли, – зарбдиси дих гъаплу абайи.

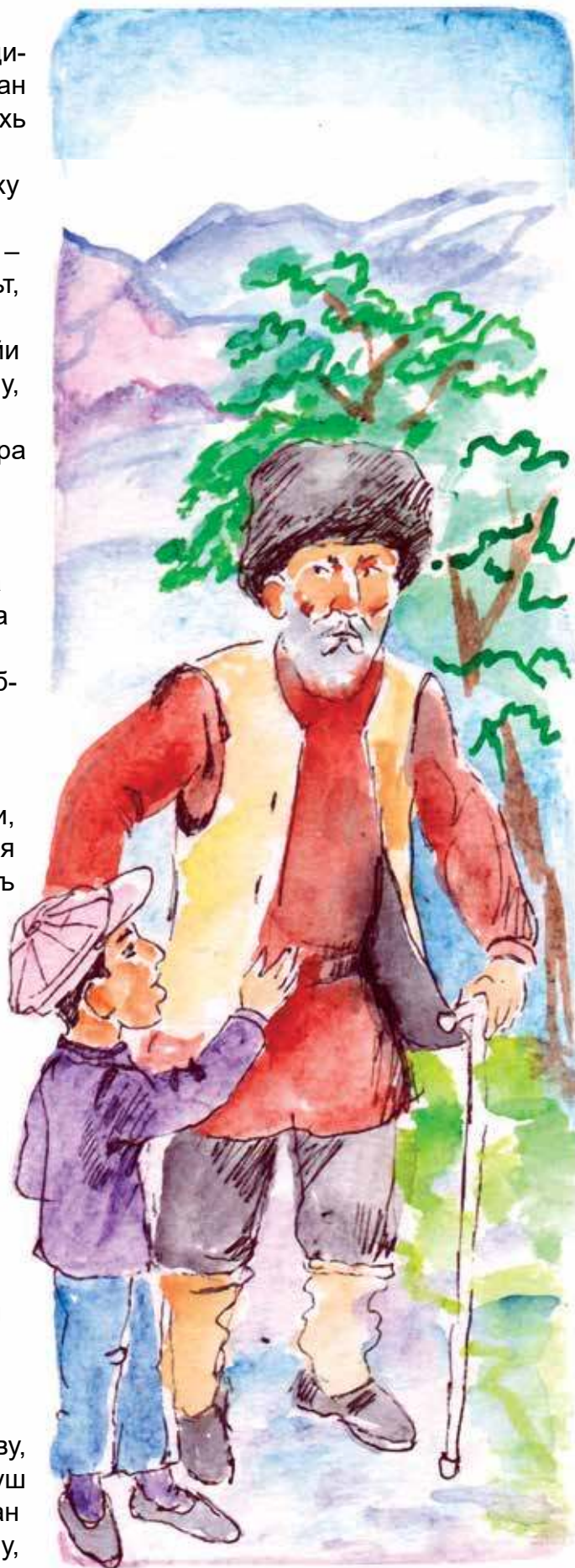
Аъли ккебехъурадайи.

– Я Аъли, уву биши духънайву, уву абайиз «гъай» гъаз клурадарва? – гъерху абайи хъана чан худлихъан.

– Узу, ишури айири, увуз гъай фици клуза? – хъял кади, гъапи Аълди ва чан ишуб давам гъаплу.

* * *

Аълдиз чан жердран кларчар жикъидар ву, клури, гизаф дерд кайи. Сад йигъан фици-вуш кючейиъ лицураи дугъаз, гъубкку йицран кларчар гъаркъю. Аълди дурар, гъадагъну,

хулаз духну, уччвуйи марцц дапну, диву. Хябяхъган лижгъян чан жерд гъафиган, дугъу гъязур дапнайи кларчар, дурхну, жердран кларчариин улуркы. «Пагъ, фу утканди рякъюрадарин!» – фикир гъапы Аьлди.

Му йишван дугъаз зат нивкI гъафундайи. ГвачIни ухди гъудужвну, дугъу чав жерд лижгъинди утлубкку.

– Гъюч, яв эйси ичIрияв, мидиз чан хян аьгъюди имдарин? – кIури, хян'ан Аьлдиз абайин сесер ерхъуру. Аьли, душну, лигуруш, абайи жерд, убччвур, хян'ан утлубккурайи.

– Я аба, уву йиз жерд йибкIурана? – ирккнуси гъапи Аьлди.

– Увуз рябкъюри амдарин, гъаму ихъ жерд вуйин, гъамдиин али кларчаркъан рякъюрадарнуз?

Аьлдик аьлхъюб кубчIву.

– Уву фит'ин аьлхъюрава, утлубкк гъаму мурдал, шлинуб вуш, – хъял кади, гъапи абайи хъана.

– Аба, жерд ихъуб ву, хъа кларчар, бицIидар вуйиган, узу аьхю гъаплунза, – кIуру Аьлди разидиси.

Абайи кларч гъибису, гучI дубхънайи жердру кIул гъутIубччву ва дидин кIуллан Аьлди аьхю гъапы кларч улчвубху.

– Тфу, увук ктруб айклан, шейтIан? – гъапи абайи, жилиз лик йивури.

* * *

Гъар йигъан, удар ккабхъну, гъисаб аплбалан къяляхъ, Аьлигъярин пеэр кам шулайи. Му ляхникан хъял гъафи Аьлдин абайи чпин пеэр сабкъана имдарди урккуру. Хизан, хябяхъдин уьл иплбалан къяляхъ, чпин пеэрин дерди аплури, деънади шулу.

Ккебехъну къара дяргъюрайи Аьлди гъапи:

– Ахъли думу кюпейгъулийи чан пеъ убккиди.

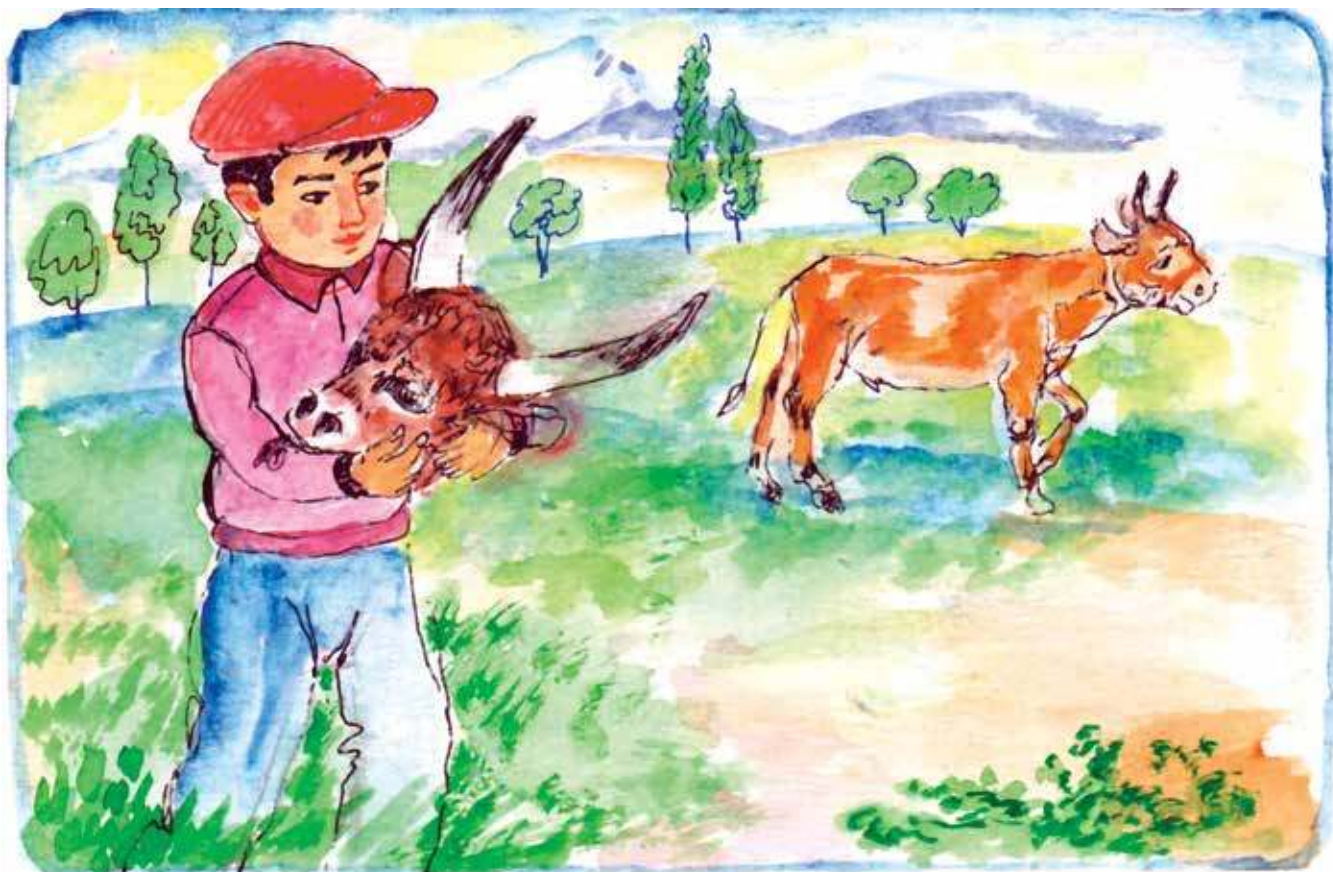
– Шли? – гъерхру мюгъталдисе абайи.

– Гъаму ихъ пеэр гъитIикIури гъашири, – жаваб туву дугъу.

– Фици? – хъана мюгътал шулу аба.

– Магъа гъамци, ихъуб ву кIури, дибисну, дугъу саб пеъ убккиди, хъа ухъу ихъдар вари дурккнахъа, – ккудубкIу Аьлди.

Вари гъаьлхъю.

Раз'я Ашурбегова

Табасаран, йиз багъри

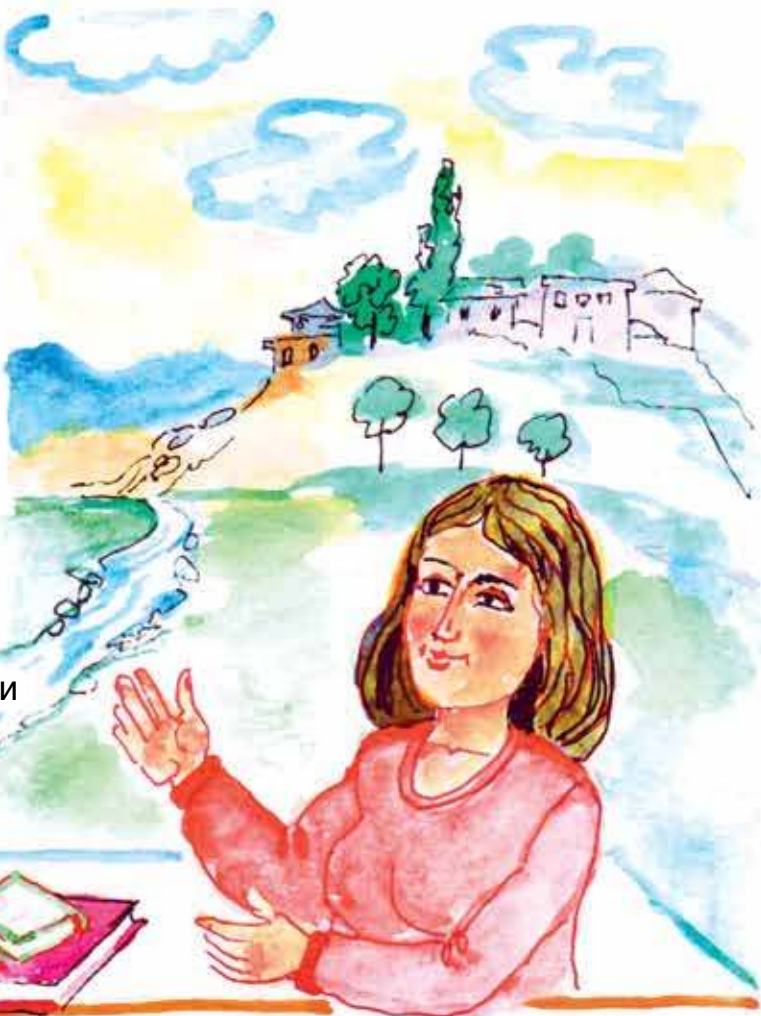
Дарпи гъитуз шулдар увкан,
Гъябкью инсан шулу гъайран.
Юкъуб тереф чуру чюллер,
Дагъ-дерейиъ гъизил-гюлер...

Текрар бенд :

Табасаран йиз багъри
Яр-дустар, хялар айи,
Табасаран, ригъ айи,
Гъубз шад уьмурра хъапъри.

Гъюрматна беркет айи
Яв ругариз нур убгъри!
Сагъ-саламатди гъитри
Тухмар, тарихар айи.

Гъизил хилар хъай дишагълийи
Капъра гъала халачийик...
Йигълан-йигъазра авадан
Ибшриву, йиз Табасаран!

Табасаран риш

Гъянаъ марцци юкъл айир,
Къваъ марцци хял айир,
Машнан къалбарра уткан
Ву табасаран шуран.

Умун хасият хъайи,
Къулихъра шал хъипнайи,

Ишри яв мелзназ гъурбан,
Уткан риш табасаран.

Жейрандинсиб ву юруш,
Фукъан сабурлурра вуш...
Такабур жандак хъайир,
Ву чазра гъюрмат айир...

Дадаин зегъмет

Гъархдархъа дадаин зегъмет,
Къимат айиб дайи, гъелбет.
Хъиржвну бизар даршлу хилар,
Гъубжу уьлин къадар адар.

Ригъ удубчлвну, алабхъайиз,
Фукъан алдагъуйи ликар...
Гъайгъушнаъ ади хизандин,
КкудудуркIрудар шуй ляхнар.

Ухъу гъарган читин вахтна
«Жан дада!», «Жан Аллагъ!» кIурхъа,
Гъарсаб вахтна ухъу дурар
Ихъ кIваин алди гъитурхъа.

Му дюн'яра, аьхиратра,
Ккабалгуб ибшри дадйириз.
Му жил'ин дихъри уж' вларра,
Сагъ-саламатвал – хизандиз!

Дадаиниз

Узканра дада гъахыган,
Гъахъунза, дада, яв гъавриъ.
Му гъайгъушнар алахыган,
Дубхъну азуз му яв гъадри.

Узу гъюбаз, гюрюшариз
Ккилигурайиб аьгъязуз.

Уву кIваълан гъархур дариз,
Гъюз дархыган, гиран мапIан!

Дада, узу бизар дарза,
Увуз гъарган буржлу вуза.
Гъар къюд йигъак, тувну салам,
Увухъна гъюз гъязур вуза...

Ўиз худлариз

Ўиз веледар ву гъелемар,
Худлар – гъелемдин йимишар.
Му йимишар ву шириндар,
Гирами, кѳваз ккуни худлар.

Худлариин вуза гъайран,
Арайиъ гъюрмат айиган.
Ккундузуз аузра хабаъ,
Итуз ккундузуз вари кѳваъ.

Гъийин йигъаз саб хизанси,
Ву жараб, жиниб адарди.
Кѳваин гъибтай ѳиз васият,
Гъузай ади хатир-гъюрмат!

Ўиз веледариз

Тѳаунза ичв аку улар дѳун'яйиз,
Лигри кѳури учву ригъдин нулариз.
Гъардшарна чѳир гъюрмат ади сар-сариз
Гъузри кѳури, бахтлу уъмриъ аъсрариз.

Ишри дупну учвкан бахтлу веледар,
Гъюрхѳунза шадди, ашра читинвалар.
Вариси, узура гъягъюр рягъматдиз,
Гъюрмат ади гъузай, васият вуйиз.

Айи ѳишваъ уърхри учву Аллагъди,
Йигъан хъубан гъудгнихъ кѳураза гъаци...
Вахтар гъахъну, уж'вал аплуз юкѳв вуди,
Даршибдилан хил алдабгъай вариди!

Льюис Кэрол

Алиса оъломатнон вляятдиъ

Юкьубпи клул,
мидиъ Тритон Билль
турбайиъ тлрхуру

(Давам. Эвел гъушу номерариъ)

Алисайихъан аъгъ аплуз даршиди,
хъанара кубклриси, бац йивуру.

Муну ражари кьурин бьяър ва
уьргъюраи гюзгйирин сесер гизаф шулу.
«Мурариз фукъан бахчйир а, – фикир
шулу Алисайин. – Яраб дурари сарун
гъаплуйклан! Узуз мушв`ан удучлвизтлан
ккуниб адарзуз! Ужу шуйи дурарихъан узу
мушв`ан учлоргъюз гъабхънийиш!»

Хайлин вахтна сикинди айи.

Хъа гъамус бицли аьрабайин бицли
чархарин жякърякънан сесер ерхъуз
хъюгъру. Хайлин инсанарин гъугъ абхъру:

– Хъа жарану умбрар наши?

– Узуз сарди аькъин гъапунзуз! Тмундар
Биллихъ хъа!

– Гъей, Билль! Думу мина хъючлорх!!

– Гъамуну мурччвхъанди дийигъ!

– Дийигъ, цийина йитлрхъа, дарш
рукъидар!

– Рукъидиву, гучл маплан! Наанклара
гъагъидар!

– Гъей, Билль! Тлурин бис!

– Гъваин жургърин?

– Ихтиятди, учву! Рукъ бегъем кабклна!

– Вагъ, ахъра, ахъра!

– Клупар уьрхъя!

(Члякърякърна гугрум.)

– Му шли гъаплуб ву?

– Шли аплуру? Билли!

– Хъа турбайиъ фуж учлвр? Уву?

– Сарун жараб адар! Уву учлв!

– Ахмакъ гъидихъну!

– Билль учлвди.

– Ув`ин алабхъура, Билль!

– Гъей, Билль, гъеебхъинуз? Ахъюри
турбайиъ увуз учлв клура!

– Ибшрида, чве!

«Касиб ву Билль, – гъапи Алисайи
чав чакди. – Турбайиъ учлвубра дугъ`ин
алабхъура! Вари касибриин илипура! Ваъ,
узу дугъан йишв`ин даршалза! Йиз гъяпра
ужуб дариз, хъа узхъан лик вушра, утлукъуз
шуйзухъан!»

Дугъу лик кум гъябгърушваъ ивру ва,
бицли жан алибдин (гъякъниинди, дугъаз
аьгъю гъабхъундайи) турбайикан крабхури,
сес шулу.

– Магъа Билльра хъуркъну, – гъапи
дугъу, дугъакк ужуйи лик ккубгъну, хъанара
шлубдиз, ккилигури гъузру.

Хъасин варидарин гъарай утлубччвуру:

– Гъей, Билль тлрхура! Тлрхура!

Хъа Гъюрабатаин сес шулу:

– Фуж ву арчлихъ хъайир! Дисай думу!

Хъасин хъанара сесер лал шулу.

Хъанара члигъар-гъарйир ерхъуру:

– Дугъан клул бис!

– Шид тувай!

– Ихтиятди, ултлукъуз мигъитанай!

– Гъан, фици вува, къабир?

– Душваъ фу гъабхъну?

– Варибдикан гъабши-гъабшибси, йип,
нач маплан!

Ахъирки зяиф ва цливсиб («Гъаму Билль
вушул, – Алисайин хиял шулу) сес аплайиз
гъюру:

– Вагъ, узуратъавригъахъундарзу... Ваъ, аферин учвуз, узу бизар мапланай!.. Саџиб рягъятди... Кіулиъ, диф гъюбџвнайибси... Фукла аъгъю аплузра хъуркъдарзу: гъаа-џиии диди узукк ккубснийики, дилин узу луфси гъитірхза!

– Дюзди кіурава, къабир!

– Кучлал дариз!

– Вари гъабшибси ву! – вардари дугъахъди сабси хъипру.

– Гъубзрайиб хулак џла кипуб ву, – Гъюрабатџин ижми сес гъеебхъубси, Алисайи айи-адрубдиан џигъ аплуру:

– Магъа учву фукла аплинай! Узу учвухъ Динуч хъитурза!

Сабпну вари лал шулу.

«Дурари сарун фу аплуз ккайклан? Дурариз саб уркалкъан аъкъюл айиш, учву гъваъ уълџюбгъюйчва», фикир аплуру Алисайи.

Саб манзилилан џлат гъугъ абхъру, ва Алисайиз Гъюрабатџин гъамџдар гафар ерхъуру:

– Сабан саб аъраба џџаъну! Анжагъ гизаф абхъай!

«Аъраба фтин?» – Алиса гъялак шулу.

Дугъан фикир аплури думукъан вахтра гъабхъундайи, ва унџвизди, убгъурайи мирккси, жвилли кикілар ахъру, сякъюдар дугъан машнакри кмиди куркіру. «Му сабдизра лазим дар», – фикир шулу Алисайин.

– Учву думу аплинай – узу учвуз улупарзачвуз! – џигъ аплуру дугъу унџвгъян, ва хъанара сес хътубтлуру.

Гъаму арайиџди мюгътал духънайи Алисайиз, унџв`ан жил`ина ахъу кикіларикан кикіларикан бичинйир духъну рякъюру, ва дугъу гъамџи фикир аплуру.

«Эгер узу гъамусди сабкъан гъипиш, узу я ахъу шулу, ясана – биџи, гъаддиз, лигидиза!»

Дугъу сифте саб тки иплуру, хъасин хътџюбкъюру. Ва дишлайи гъяйранра шулу – иллагъки, чав кучіврайиб рябкъюз хъюгъган! Алисайикан раккнаригъ гъюршрурсир гъашиган, думу сабпну хул`ан утлурчвурру. Икриъ хайлин жвилли

гъайванатарна ничхрар уч духънайи. Варидари иццра гъаплу Билль къялаъ тлаънайи – думу бици тки – ук`ин дахънайи; гюлин саб гъашаратди дугъан кљуикк хилра кивну, шюшейиан фу-вуш ухуз туврайи.

Алиса гъяркъюбси, дурар вари дугъахъ хъахъру, хъа думу дурарихъан гъутлурчвну, саб гъалин ярквразди ахъру.

– Гъамус сабпибди, гъаплну ккундуш, – чав чакди кљурайи Алисайи, ярквран кляплизди жилгъайиъди гъагъюри, – узу фицир вуш, гъацир шуб. Ва къюбпибра, даплну ккуниб, – гъадму тилисмин багъдиз вуйи рякъ абгуб. Магъа гъамци! Му ляхнин варитлан ужуб кљул шула!

Му кљулра, дупну ккунду, лап ужуб вуйи: гъиибси, рягътиб, жараси ктабгъуз шулдайи. Саб гъалат кайи: фици думу арайиз хуруш, сабан аьгъдайи.

Гъамци фикрарикк ккайи Алиса, ярквран кляплиъ, саб фициб вушра акв рябкърушвахъ лицурайиган, сабпну ду-

гъан ибахъ фтин-вуш члигъ хъабхбру. Гучл гъабхъири, улар заплру.

Гъадмукъанди башкљулсиб курцлил дугъаз зиълан асинади члатху улариинди лигурайи, ва чан бац (зурба бац) дугъак кубкљуз хъичлирхнайи.

– Агъ йиз бицир, агъ йиз касиб, – язухъ кадиси гафар аплуру Алисайи курцлихъди. Дугъаз ушвттра кмиди хъаплуз ккун шулу, хъа ушвтт гъабхъундайи: гуклини касибрин, квантларра кмиди дарднакк ккайи. Дугъан кљулиъ саб айи: «Клурцлилиз гашди аш, рягъатди диди узу итлур, маш михъибтан, маш михъибтан.!»

Чав гъаплрашра аьгъдру Алисайи, жиллан тлусиб гъадабгъну, дидихъинди гъачлабккуру.

Курцлира шадди цлузар аплури, тупси багахъна алжагъну, тлупиин тамашйир аплуз хъюгъру. Алиса му арайиъди хамсарин кюллерихъ жин шулу, курцлил нубатнан ражну тлупиин алархъурайиган.

Кюлихъан хълигуз кун гъабхыган, курціл, хъанара тлулихъди хъайир, маш заваризди тибхуру. «Ав,— фикир шулу Алисайин, — му гъайвнихъди бачі кабтлуб аплу мисал ву — ул тлаплайизра, кланакк ккахъуб мумкин ву!»

Думу хъанара жин шулу. Курцілира тлулиина гъюжмар аплуз хъюгъру, гъар ражари думу ярхлаз гъергри, ва улихъинди жикъи гатлархъуб аплури, ва мидихъди сабси гъямпарра аплури, жабгъуру, жабгъуру, ва вартлан дупну ккунибра, гъамци курцілин гъямпра ярхлаъ гъудубгнийи...

— Вушра, курціл уччуб вуйи! — гъапи Алисайи чав рягъят аплуз хъахъу гъарин клажру микіра ккапіри. — Узуз думу узухъди хъмийиш ккундийзуз! Узу дидихъди тамашйир аплуйза, хайлинди аьламатнан уйинар улупуйза, эгер узу... эгер узкан муганайизсир гъахънийиш! Вай, дада, узуз гъаплну! Узу сабпибди гъаплну ккундуш, ківаълан гъабгъюрайиз гъа! Узу му фици аплуза? Гъан, узу фу-вуш дипіну вая духну ккунду, хъа вартлан лазим вуйи суал — ФУ?

Ав, «фу» — му вартлан ахъу суал вуйи: фукъан Алиса гъирагъарихъинди гъилигнушра, дугъаз укларна кюкийр вуйи рякъюрайидар, хъа иплуз шлуб, вая ухуз шлуб дугъаз гъяркъюндайи. Ціиб ярхладиси бакілуки ктлубчівурайи, Алисайин ягълишин айибсиб. Дугъазра думу ужуйи гъилигнийи: арчул ва гаргул терефарихъанди, ва улубкінайи бачкікиндира кмиди гъилигнийи, хъа дидин зиинра кмиди фу алш лигуз хъюгънийи.

Алиса муркларин клаклариина гъудужвуру, гарданра ичілбгъну гъилигуриз, уклу мяляхъв — фунуб-вуш ппазипендийин — рябкъюру.

Мяляхъвра, хилар хилариин иливну, бачкіин гъайлан зигурайи, сабдизра саб жизби фикирра тутруври, я Алисайиз, ясана вари гъирагъ-бужагъдиз:

Фукъан аьламатнан ляхин вушра, Мялхъви гъал`ян зигурайи — думу гъациб

ккуру туртулсиб вуйи, амма дид`ан кум вуйи удубчівурайиб, шиб ваъ. Гъаз думу аплураш, аьгъдар. Дюзди клуруш, саризра аьгъдар, гъаз Мялхъви (ва гъаз инсандира!) зугуруш...

(Давам гъюру номериъ)

**Инглис члалнаан урус члалназ
Борис Заходери илтлбклубдиан,
табасаран члалназ илтлбклур
Гюлбика Уьмарова ву.**

Сяътар Фицдар Шулу?

Сяътар, ляхин апбан
саягъниинди, ригъдиндар,
гъумрандар, механизм айидар,
кварц айидар, смарт-сяътар,
электрондин сяътар ва
атомдиндар шулу.

Суткайиъ 24
сяаът а.

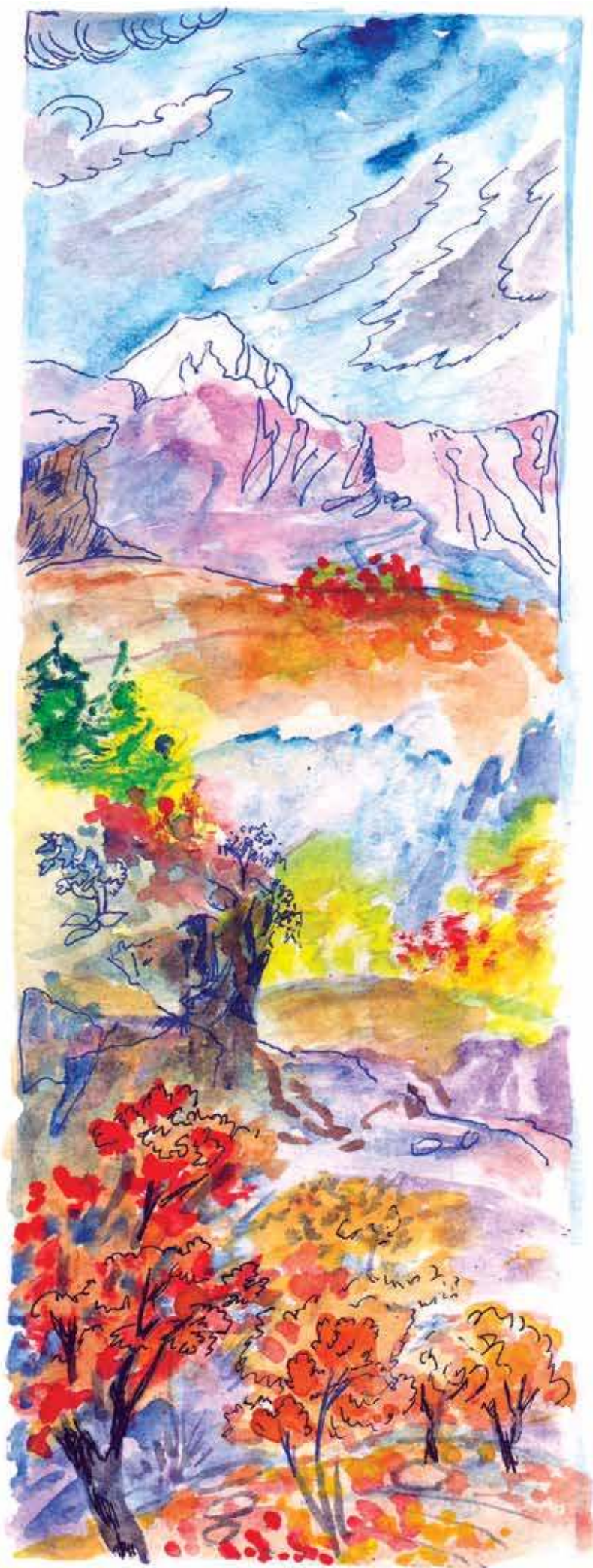
Ккуккум айи саяът

Саб сяътиъ
60 дакъкъа а.

Гъацира сяътар рякъмар айидар, аькърабар айидар,
штундар, циндар, шахматар аплругандиндар, штун
кланакк ишлемиш аплрудар, нивкл'ан хъиргрудар,
астрономияйиндар шулу.

Сяътар , саягъназ
ва къайдайиз лигну,
хлихъ хъаърудар,
цалик керхрудар,
столиин диврудар,
жибдиъ иврудар,
полиин диврудар ва
чъвурдаъ диврудар
шулу

«Сяътар гъягъюра», – клури шулу
аьхюдари. Гъадрари клуруб дюзиб ву, сяътин дакъкъийир улупру
аькъраб, тик-так-тик-так-тик-так аплури, гъябгъюри шулу.

Лпази

5/2026

сентябрь – октябрь

Иллюстрированный детский журнал.
Издается один раз в два месяца.

Учредитель:

Министерство цифрового развития,
информации и печати
Республики Дагестан.

Регистрационный номер

серия ПИ №ТУ05-00413 от 22.04.2019 г.
выдан управлением Роскомнадзора
по Республике Дагестан.

Издается с января 1990 г.

Главный редактор

М.М. Ахмедов

Редколлегия:

Ф. Султанова (редактор)
Д. Меджидова (редактор 2-й кат.)
Г. Омарова
Ш. Шахмарданов
С. Кюребегова
А. Абдурахманов
Э. Ашурбекова

Технический редактор Т. Лузина
Художник номера М. Муталлибов

Формат 60х84 1/8. Бумага офсетная.

Уч.-изд. л. 3,52. Усл. печ. л. 3,26.

Физ. печ. л. 3,50.

Подписано в печать 30.09.2026 г.

Выход в свет 15.10.2026 г.

Тираж 175 экз. Заказ № 1878.

Редакция:

«Редакция республиканских литературных
журналов "Соколёнок"
и "Литературный Дагестан"».

Адрес редакции:

367000, РД, г.Махачкала, ул. Даниялова, 55.

e-mail: litdag@mail.ru, **сайт:** litdag.ru;

tg: litdag; **vk:** litdag

Издатель:

ГБУ РД «Этномедиахолдинг "Дагестан"»

Адрес издателя:

367018, г. Махачкала, пр. Насрутдинова, 1-а.

Табасаранский язык.

Индекс:

на год – ПС798, на полугодие – ПМ993.

Цена свободная

Отпечатано в ООО «Издательство «Лотос»»,
367018, РД, г. Махачкала, ул. Времена года, 6.